

Вадим Ткаченко

ДИСКУРСИВНИЙ ПІДХІД В ІСТОРИЧНОМУ ДОСЛІДЖЕННІ: ПРОБЛЕМИ Й ПЕРСПЕКТИВИ (НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ РЕФЛЕКСІЙ КАНАДСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЩОДО ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ)

Стаття присвячена дискурсивному підходу в історичному дослідженні, перспективам його застосування в модерній науці, а також проблемам, з якими стикається як дифузія цього підходу, так і його використання. Огляд та аналіз дискусії в гуманітаристиці стосовно питання дозволяє зробити висновок, що даний підхід розкриває широкі перспективи та можливості історичних досліджень.

Ключові слова: дискурс, дискурс-аналіз, дискурсивний підхід, Холодна війна, методологія історії.

Методологічні засади історичного дослідження на сьогодні є одною з найдинамічніших змінних зон у гуманітаристиці. Причини цього полягають як у самій науці, так і поза нею, у напрямках еволюції суспільства та інформаційного простору. До перших слід віднести кризи парадигм, що були усталеними впродовж тривалого часу та претендували на пошук універсальних закономірностей розвитку суспільства. До других – зміни, характерні для окремих країн (як, наприклад, трансформація тоталітарних та авторитарних режимів у ряді країн, зокрема в Центрально-Східній та Південній Європі, що зумовило перехід до методологічного плюралізму); інформатизація всіх сфер життя в більшості держав світу, відповідна зміна соціального запиту. У першому випадку слід розуміти контекст ери постмодерну (в соціальних науках), апологети та фундатори якої тяжіють до наративізму, дуже пов'язаного з дискурсивним підходом за своєю природою; вони критикують саму здатність дослідника пізнавати, і разом за ними це робить суспільство. Ситуація такого методологічного скепсису та анархізму ускладнюється для дослідника тим, що історичне знання формується не тільки з огляду на дослідження та його цілі й методи, а й з огляду досягнення політичних цілей – у багатьох країнах на сьогодні саме держава в контексті політики пам'яті займається конструюванням національного наративу для досягнення певних політичних цілей (обґрунтування цивілізаційного вибору, векторів зовнішньої політики, мовного та національного питання тощо). Таким чином, дослідник опиняється між протилежними факторами тиску – сумнівами в результатах його дослідницької діяльності та зіткненням з історичними міфами, що конструюються. Це й зумовлює актуальність нашого дослідження, що дозволяє проаналізувати циркуляцію в історичній науці одного з варіантів відповіді на виклики суспільства, що змінюється, та методологічного інструментарію – дискурсивного підходу.

Історіографічна основа даної статті є строкатою, що зумовлено виникненням дискурсу поза межами історичної науки та його широким застосуванням в гуманітаристиці. Саме методологічні та наукознавчі дослідження в основному належать до другої половини ХХ – ХХІ ст. Це пов'язано з переглядом вжитку поняття «дискурс» саме в цей період. Можна умовно поділити дослідження на загалом присвячені використанню дискурс-аналізу в науці та ті, що стосуються саме історичних студій. Ми беремо

до уваги першу групу також, зважаючи передовсім на дві речі. Першою причиною слугує те, що історія як наука в більшості країн у досліджуваний період ділить своє предметне поле з політологією, соціологією та іншими схожими за об'єктом вивчення науками; другою – міждисциплінарний характер як самого поняття, так і підходу.

До першої групи відносяться праці А. А. Карамової¹, Н. В. Горохової², Ю. С. Степанова³, Б. Б. Сібіданова⁴, Р. Барта⁵, Т. Ван Дейка⁶, О. Г. Ревзіної⁷, М. Фуко⁸, М. Йоргенсена, Л. Філіпса⁹ тощо. Ці автори підходять до дискурсивного підходу як до шляху переосмислення всіх парадигм ведення гуманітарних досліджень, зосереджуючи увагу на дискурсі спочатку як на деякому гіпер- або інтертексті, що робить можливою комунікацію між його носіями, а в подальшому, починаючи з 1980-х рр. – як на цілісній «картині світу», що синтезує знання й уявлення про навколишній світ. У XXI ст. дискурс частіше виступає як «форма соціальної поведінки»¹⁰. Відтак, ми спостерігаємо еволюцію як поняття, так і як підхід, з яким воно пов'язане. Водночас, автори часто не ставляться критично до підходу, роблячи акцент у його характеристиці на сильних, а не на слабких сторонах. Крім того, незважаючи на велику кількість досліджень, сутність дискурсивного підходу досі розуміється авторами неоднаково, що, на нашу думку, зумовлене інертністю наукового середовища та наявністю різних розумінь підходу; виникнення нового розуміння не означало автоматичного вимирання попереднього.

До другої групи слід віднести роботи, що присвячені застосуванню дискурсивного підходу саме в історичній науці. У ній чітко виокремлюються дві підгрупи. Першу становлять праці, що досліджують саме пізнавальні можливості дискурс-аналізу. Сюди можна віднести доробки А. А. Приборовича¹¹, В. Н. Сидорцова¹², О. І. Нікі¹³, М. Ачугар¹⁴, М. Майєра, Р. Водака¹⁵ та інших. До другої ми відносимо роботи, що вивчають саме специфіку історичних студій як таких, що розроблюються в межах

1 Карамова А. А. Текст и дискурс: соотношение понятий // Вестник ЮУрГУ. Серия: Лингвистика. 2013. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/tekst-i-diskurs-sootnosheniye-ponyatiyu> (дата звернення: 29.03.2019).

2 Горохова Н. В. Проблема многозначности понятия «Дискурс» // ОНВ. 2014. №4 (131). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problema-mnogoznachnosti-ponyatiya-diskurs> (дата звернення: 29.03.2019).

3 Степанов Ю. С. Альтернативный мир, Дискурс, Факт и принцип Причинности // Язык и наука конца XX века: сб. ст. Москва: Изд-во Рос. гос. гуманитар. ун-та, 1995. URL: <http://abuss.narod.ru/Biblio/stepanov.htm> (дата звернення 29.03.2019).

4 Сибиданов Б. Б. Категория дискурса как объект исследований в гуманитарных науках // Вестник БГУ. 2014. №10-1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kategoriya-diskursa-kak-obekt-issledovaniy-v-gumanitarnykh-naukah> (дата звернення: 29.03.2019).

5 Барт Р. Избранные статьи: Семиотика. Поэтика. Москва, 1994. 616 с.

6 Дейк Ван Т. А. Язык. Познание. Коммуникация. Благовещенск, 2000. 308 с.

7 Ревзина О. Г. Дискурс и дискурсивные формации // Критика и семиотика. Новосибирск, 2005. Вып. 8. С. 66–78.

8 Фуко М. Слова и вещи URL: <http://lib.ru/CULTURE/FUKO/weshi.txt> (дата звернення: 29.03.2019).

9 Йоргенсен М. В., Филлипс Л. Дж. Дискурс-анализ. Теория и метод. Харьков, 2008. 352 с.

10 Там само. С. 24.

11 Приборович А. А. Дискурс-анализ как метод выявления факта из исторического источника // Вестник Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Сер. 3, Гісторыя. Філасофія. Псіхалогія. Паліталогія. Сацыялогія. Эканоміка. Права. 2012. №2. С.38–42.

12 Сидорцов В. История как политика URL: https://beldumka.belta.by/isfiles/000167_769055.pdf (дата звернення: 29.03.2019).

13 Ніка О. І. Дискурс-аналіз та історична реконструкція / О. І. Ніка // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. 2008. Вип. 16. С. 16–22.

14 Achugar M. (2017). Critical discourse analysis and history. URL: https://www.researchgate.net/publication/318658909_Critical_discourse_analysis_and_history/download (дата звернення: 29.03.2019).

15 Wodak R., Meyer M. Methods of critical discourse studies. New York, 2015. 272 p.

певного дискурсу. До таких праць відносяться твори А. Б. Анікіної¹⁶, А. І. Кудряченка¹⁷, Дж. Флауердью¹⁸. Як ми бачимо, перша підгрупа робить акцент на методологічних студіях, друга – на історіографічних. Для обох підгруп характерна певна різниця: якщо автори з країн пострадянського простору вживають поняття «дискурс-аналіз», то авторами, що працюють у Західній Європі та Америці, часто вживається словосполучення «critical discourse analysis» (CDA) або «critical discourse studies» (CDS). Така ситуація пояснюється саме акцентом на тій сутності підходу, що з певними модифікаціями наявна як домінуюча й сьогодні, адже під час виникнення поняття «дискурс» у сучасному розумінні існувала необхідність розмежування з попереднім трактуванням. Іншою причиною є наявність різних точок зору щодо дискурс-аналізу в європейській історіографії, про що ми скажемо далі. Водночас, в історіографії країн Заходу чітко розмежовуються «дискурс-аналіз в історії» та «дискурс-аналіз в історіографії», що зумовлене тими ж причинами, що й вміщений нами поділ на дві підгрупи.

Метою статті є виявлення сутності дискурс-аналізу, його пізнавальних можливостей в історичних студіях та недоліків застосування цього підходу.

Передовсім слід вирішити питання, чим саме є дискурс-аналіз: методом, методологією або підходом? Роботи, що пов'язані з текстологією або мовознавством, вбачають у ньому перше. Так, О. І. Ніка вважає, що дискурс-аналіз представляє собою «теорію та метод», а саме дискурс як категорію¹⁹. Причини такої характеристики ми можемо вбачати в специфічній меті як цієї, так і подібних праць, що досліджують не історію, а «давні тексти». Іншою причиною є те, що для лінгвістичних студій характерним є використання того трактування поняття «дискурс», що панувало в 1950-ті – 1970-ті рр. та полягало у сприйнятті його як саме мовного явища. Стосовно другої позиції слід почати з того, що під методологією в контексті потреб даної статті нами розуміється організована та структурована система методів дослідження, а не дисципліна, що їх досліджує. Слід зазначити, що проаналізовані нами роботи, як правило, не фокусують увагу на цьому питанні, проте де-факто відповідають на нього тоді, коли зазначають, що дискурс-аналіз потребує сукупності специфічних тільки для нього методів (тематичний шлях, ко-текстуальний аналіз і складення корпусу)²⁰. Відтак, ми можемо побачити, що зведення до «методу» не є доцільним в історичному дослідженні, метою якого на сьогоднішній день є достатньо широка сфера – (ре)конструювання минулого, а не лише аналіз джерел певного характеру. Нарешті, ще низка особливостей спонукає нас іти далі і зрештою зробити висновок про те, що дискурс-аналіз є саме підходом.

Якщо в контексті історичних студій ми визначаємо дискурс за канадським філософом Я. Ангусом, як особливим чином структурований «простір знань», «простір для дискусій і дебатів, в якому можлива різноманітність думок»²¹, то при розумінні дискурс-аналізу як методологічного явища ми маємо розуміти, що він при застосуванні впливає вже на сам вибір об'єкта та предмета, а також постановку мети та завдань дослідження. Вибір дискурс-аналізу потребує виокремлення дискурсу в якості об'єкта дослідження або його складової, визначення меж дискурсу – не в абсолютному вимірі, а принаймні в контексті конкретного дослідження. Тут ми солідаризуємося з Л. Філіпсом та М. Йоргенсеном у їхній точці зору, що полягає

16 Анікіна А. Б. Дискурс истории: возможно ли заменить истинность на эффективность? URL: <https://nsu.ru/rs/mw/link/Media:/38697/14.pdf> (дата звернення: 29.03.2019).

17 Кудряченко А. И. Историческая наука и институциональный дискурс: актуализируемые модели развития URL: http://elibrary.ivinas.gov.ua/444/1/Kudrachenko_2017_3.pdf (дата звернення: 29.03.2019).

18 Flowerdew J. Critical discourse analysis in historiography. New York, 2012.

19 Ніка О. І. Дискурс-аналіз та історична реконструкція // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. 2008. Вип. 16. С. 17.

20 Виноградова Ю. Е. Познательные возможности дискурс-анализа в социологическом исследовании URL: https://www.civisbook.ru/files/File/Vinogradova_pozn.pdf (дата звернення 29.03.2019)

21 Angus, I. H. A border within: national identity, cultural plurality, and wilderness. Montreal, 1997. P. 28.

у ставленні до дискурсу значною мірою як до «аналітичної концепції» й визначати його межі «стратегічно по відношенню до цілей дослідження»: цілі дослідження визначають позицію, «яку дослідник займає щодо матеріалу і, отже, те, що можна розглядати як окремий дискурс»²².

Відповідно, широке методологічне поле застосування змушує нас солідаризуватися саме з точкою зору про визнання дискурс-аналізу як підходу. Усвідомлюючи наявність різних підходів до розуміння дискурс-аналізу (наприклад, мова йде про теорію Ернеста Лакло і Шанталь Муфф, критичний дискурс-аналіз, дискурсивну психологію тощо)²³, у найширшому розумінні ми вбачаємо в них лише варіанти застосування підходу, що роблять акцент на зміні форми розуміння дискурсу, не змінюючи його головної сутності як «простору знань» і не ставлячи іншої мети, аніж його пізнання. Такий висновок можна пояснити тим, що відмінності між позиціями авторів полягають у нюансах відображення ідей. У першому варіанті Е. Лакло та Ш. Муфф наполягають на соціальній обумовленості та багатоманітності дискурсів, розуміючи їх як «неуніверсальні»²⁴. Критичний дискурс-аналіз полягає в розумінні змін, що їх переживає дискурс, а також критиці використання концептів «знання про світ» («background knowlence») як дещо усталене²⁵. Дискурсивна психологія приділяє велику увагу практикам функціонування дискурсу²⁶. Як ми можемо побачити, різниця між ними не є фундаментальною в сутності дискурсу, радше в застосуванні його в контексті дискурс-аналізу. Цікаво, що співпадає і мета звернення авторів основних трактувань дискурс-аналізу до підходу – усі вони зазнали впливу неомарксизму та мали ліві політичні погляди. Так, Н. Ферклоу взагалі висуває критичний дискурс-аналіз як «потенційний засіб пошуку нових стратегій в умовах кризи»²⁷. Це не ставить знак рівності між використанням дискурс-аналізу та сповіданням лівих ідей; скоріше, тут ми можемо побачити результат кризи гуманітарного знання впродовж ХХ ст., пов'язаної зі змінами в ідеологіях, викликаними буремною першою половиною століття, а також кризою позитивізму та пошуком нових шляхів розвитку («нової політичної історії», «нової соціальної історії» тощо). Для подальшого досягнення мети, відтак, ми формулюємо дискурс-аналіз з урахуванням вивчення вищевказаних поглядів на нього як особливий підхід до (ре)конструювання минулого через вивчення дискурсу, встановлення його меж, системоутворюючих констант, ідеологічного забарвлення, причин та джерел виникнення та його ролі у формуванні соціальної дійсності.

Таке визначення дозволяє нам розкрити пізнавальні можливості дискурсу саме в контексті виконання історичного дослідження. Перш за все, ми маємо розуміти, що потреба застосування нового підходу, як правило, зумовлена проблемами в застосуванні старого. У контексті поставленої проблеми мова йде про кризу позитивізму та ортодоксального марксизму в першій половині ХХ ст., пошук відповіді на яку розпочала «школа Анналів»²⁸. Саме теза про можливість об'єктивного пізнання історії та можливість виконання нею прогностичної функції і призвела до колапсу методологій «століття істориків» – тоді, коли в «короткому двадцятому столітті» світ почав стрімко змінюватися.

Перспективність застосування дискурсивного підходу як можливої відповіді на такі зміни можна простежити, зокрема, на прикладі рефлексій канадського суспільства щодо Холодної війни. Так, залучення його методологічного інструментарію дозволяє зрозуміти взаємозв'язок зовнішньої політики країни та суспільного життя

22 Йоргенсен М.В., Филлис Л.Дж. Дискурс-анализ. Теория и метод. Харьков, 2008. С. 15.

23 Там само, с. 26.

24 Laclau E., Mouffe Ch. Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics. London, 1985. P. 3.

25 Fairclough N. Critical discourse analysis; the critical study of language London, 1995. 608 p.

26 Фуко М. Слова и вещи URL: <http://lib.ru/CULTURE/FUKO/weshi.txt> (дата звернення: 29.03.2019).

27 Fairclough N. Critical discourse analysis; the critical study of language London, 1995. P. 21.

28 Гуревич А. Марк Блок и «Апология истории». URL: <http://cmb.rshu.ru/section.html?id=1650> (дата обращения: 29.03.2019).

на прикладі Канади. Розуміння генези зовнішньої політики країни стає системнішим. Наприклад, застосування дискурсивного підходу дає змогу зрозуміти, чому приналежність Канади до Заходу в глобальному протистоянні поєднувалася з утримуванням дистанції як щодо США, так і щодо колишньої метрополії – Великої Британії? Ще дивнішим на перший погляд це є з урахуванням того, що як і в роки Другої світової війни, так і в перші роки протистояння провладні еліти в країні виголошують не просто дружню, але єднальну риторичку. Наприклад, перемогу над Німеччиною та Японією прем'єр У. Макензі Кінг називає «британським тріумфом», не відділяючи себе від імперії²⁹, а партнерство зі США називав «співдружністю, що має вищі цілі»³⁰.

Проте вивчення корпусу текстів показує, що сприйняття партнерства Канади із США або Великою Британією є дещо спрощеним. Продемонструємо це на прикладі сприйняття початку «ядерної ери» як однієї з категорій, пов'язуваних з Холодною війною. Так, у суспільному дискурсі країни бомбардування Хіросіми та Нагасакі було сприйнято дещо прохолодніше, ніж у США. Політична еліта ставилася як до перспективи бомбардування, так і до самого факту (перед яким її поставили) дуже обережно, що засвідчує, наприклад, щоденник прем'єр-міністра. Так, слабка дослідженість можливостей зброї викликала сумніви верхівки Канади в тому, що масштаби наслідків (особливо втрат цивільних) повністю відомі, і вони вважали за можливе навіть домовленість з СРСР, якщо це дозволило б вивести Японію з війни без бомбардування³¹. Не слід вважати, що вони керувалися гуманістичними міркуваннями. Радше, метою було невтягування Канади до активної участі в бойових діях, про що свідчить інший коментар лідера – щодо радості з приводу того, що об'єктом бомбардування стали не представники європеїдної раси³². Для порівняння – в офіційній заяві щодо бомбардування від 6.08.1945 р. Білий Дім ні словом не шкодував про втрати цивільних, навпаки, обіцяючи «назавжди знищити здатність Японії воювати»³³. У контексті канадського суспільства треба розуміти ще й те, що від активного втручання у військові конфлікти відвертала пам'ять про людські жертви у Першій світовій війні. Крім цього, лідер країни розумів, що у питанні війни суспільний дискурс є розколотим, що показав спротив франкоканадців (передовсім Квебеку) призову 1944 р. Таким чином, активна зовнішня політика зустрічала спротив значної частини суспільства та змушувала бути обережною, навіть попри певну ідеологічну вмотивованість еліти вести війну.

У контексті використання дискурсивного підходу в історичному дослідженні можна відзначити такі пізнавальні можливості:

системне розкриття феноменів соціуму, нації, соціальної групи та інших спільнот – саме через характеристику дискурсів, що роблять їх існування можливим;

поглиблення культурологічних студій – застосування в них дискурс-аналізу дозволяє залучати їх до сфер, де вони раніше були мало представлені або відсутні. Наприклад, можливим стає дослідження економічної історії як певної цілісної, соціальної сфери, пов'язуючи як макро-, так і мікроекономіку з соціальним життям індивіда;

модифікація й удосконалення історії ідей та ідеологій; виокремлення дискурсу потребує від дослідника окреслити його межі, вписати туди не тільки те, що є домінуючим, панівним у межах дискурсу, а й те, що суперечить панівному уявленню

29 Ultimate British Triumph Will Mean Many Hardships, Declares Canada's Premier. URL: <http://collections.warmuseum.ca/warclip/objects/common/webmedia.php?irn=5061134> (дата звернення 19.08.17).

30 Canada and United States Have Community of Purpose. URL: <http://collections.warmuseum.ca/warclip/objects/common/webmedia.php?irn=5061141> (дата звернення 19.08.17).

31 Johnson G. A. An Apocalyptic Moment: Mackenzie King and the Bomb. Ottawa, 1997. P. 102–107.

32 Canadian Chief's '45 Diary: Hiroshima Spared Whites. URL: <https://www.nytimes.com/1976/01/03/archives/canadian-chiefs-45-diary-hiroshima-spared-whites.html> (дата звернення 8.04.19).

33 Press release by the White House, August 6, 1945. Ayers Papers, Subject File. Army U. S., Press releases, the atomic bomb and atomic energy. URL: https://www.trumanlibrary.org/whistlestop/study_collections/bomb/large/documents/index.php?documentid=59&pagenumber=2 (дата звернення 9.08.18).

(або ж усталеному в історіографії певної країни в певний період) і відтак – віднайти його обумовленість, не записуючи його до винятків;

системніше висвітлити плюралізм ідей у суспільстві, не опускаючись водночас до надмірної універсалізації (пошуку універсальної закономірності там, де її нема, як правило, з певних ідеологічних мотивів).

Уникнення ідеологізації та викривлення через неї: при академічно добросовісному виконанні роботи, автор якої послуговується дискурсивним підходом, украй важко викривити, наприклад, палітру пануючих у суспільстві певної держави ідеологій. Якщо таке викривлення буде наявним, то сама логіка дослідження буде відсутньою або ж викривленою буде джерельна база. Характерний приклад можна навести на основі вже згаданої роботи Н. Ферклоу, основоположника критичного дискурс-аналізу. Так, у якості причини власних спроб структуризації дискурсів ідеологій власної країни (Велика Британія) він вказує, що британське суспільство, на його думку, все ще є класовим, водночас не намагаючись принизити популярність ідей «нео-ліберального капіталізму» в суспільстві – результати виборів, соціологічних досліджень та мас-медіа дають реальну і доволі системну картину суспільного дискурсу³⁴.

Які проблеми має застосування дискурс-аналізу? Перш за все, неконсолідованість самого підходу. Через його відносно хронологічну недалеку появу в гуманітаристиці він є предметом активних дискусій, продовження яких ускладнює формування в науковому середовищі цілісного уявлення про те, у чому полягає поняття «дискурс», як і сам підхід. Друга проблема характерна радше для країн посткомуністичного транзиту, у тому числі України, в якій пишуться ці рядки. Вона полягає в консерватизмі інтелектуальної еліти та небажанні відмовлятися від певних підходів навіть тоді, коли вони вже не відповідають вимогам виконання дослідницьких завдань, або навпаки – у підйомі певних тез та підходів у якості аксіом з метою пошуку альтернативи і, як наслідок, знов-таки їх консервації³⁵. У цьому контексті дискурс-аналіз має проблеми у використанні, так як слугує радше деконструкції та реконструкції усталених історичних міфів.

Таким чином, поняття «дискурс» та дискурс-аналіз як підхід при поширенні дозволили хоча б деякою мірою подолати методологічну кризу, викликану самовичерпанням позитивізму до середини ХХ століття. Саме цьому, на нашу думку, і зобов'язаний дискурсивний підхід своїй популярності, у тому числі поза лінгвістикою – сферою початкового виникнення і функціонування поняття «дискурс». Більше того, сьогодні поняття «дискурс» виконує важливу роль у встановленні зв'язку між гуманітарними науками.

References

Achugar, M. (2017). Critical discourse analysis and history. URL: https://www.researchgate.net/publication/318658909_Critical_discourse_analysis_and_history/download (due date: 03/29/2019). Uruguay.

Angus, I.H. (1997). A border within: national identity, cultural plurality, and wilderness. Montreal, Canada

Anikina, A. B. (2015). Discourse of history: is it possible to replace truth with efficiency? URL: <https://nsu.ru/rs/mw/link/Media:/38697/14.pdf> (due date 03/29/2019). Russia.

Bart, R. (1994). Selected articles: Semiotics. Poetics. Moscow, Russia.

Canadian Chief's '45 Diary: Hiroshima Spared Whites. URL: <https://www.nytimes.com/1976/01/03/archives/canadian-chiefs-45-diary-hiroshima-spared-whites.html> (due date 04/04/19).

Dijk Van, T. A. (2000). Tongue. Cognition Communication. Blagoveshchensk, Russia.

34 Fairclough N. Critical discourse analysis; the critical study of language London, 1995. P. 32.

35 Касьянов Г. В. Про стереотипи. «Західна Європа». «Східна Європа». Пострадянський простір. Частина 3. Пострадянський простір. URL: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/istoriya-i-pamyat-vazhki-pitannya/2148-georgij-kasyanov-pro-stereotipi-zakhidna-evropa-skhidna-evropa-postradyanskij-prostir-chastina-3-postradyanskij-prostir> (дата звернення: 29.03.2018).

- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis; the critical study of language* London, Great Britain.
- Flowerdew, J. (2012). *Critical discourse analysis in historiography*. New York, USA.
- Gorokhova, N. V. (2014). The Problem of Polysemantics of the Notion «Discourse» // ONV. № 4 (131). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problema-mnogoznachnosti-ponyatiya-diskurs> (due date: 03/29/2019). Russia.
- Gurevich, A. Ya. (2012). Mark Block and the «Apology of History». URL: <http://cmb.rsuh.ru/section.html?id=1650> (due date 03/29/2019). Russia.
- Johnson, G. A. (1997). *An Apocalyptic Moment: Mackenzie King and the Bomb*. Ottawa, Canada.
- Jorgensen, M.V., Phillips, L.J. (2008). *Discourse analysis. Theory and method*. Kharkov, Ukraine.
- Karamova Aigul Airatovna (2013). Text and Discourse: The Ratio of Notions // Vestnik SUSU. Series: Linguistics. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/tekst-i-diskurs-sootnoshenie-ponyatiy> (due date: 03/29/2019). Russia.
- Kasyanov, G. V. (2017). About stereotypes. «The Western Europe». «The Great Europe». Post-Soviet case. Part 3. Post-Soviet space. URL: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/istoriya-i-pamyat-vazhki-pitannya/2148-georgij-kasyanov-pro-stereotipi-zakhidna-evropa-skhidna-evropa-postradyanskij-prostir-chastina-3-postradyanskij-prostir> (due date 03/29/2018). Ukraine.
- Kudryavchenko, A. I. (2017). Historical science and institutional discourse: actualized models of development. URL: http://elibrary.ivinas.gov.ua/444/1/Kudrachenko_2017_3.pdf (due date 29.03.2019). Ukraine.
- Laclau, E., Mouffe, Ch. (1985). *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*. London, Great Britain.
- Foucault, M. Words and things. URL: <http://lib.ru/CULTURE/FUKO/weshi.txt> (due date 03/29/2019).
- Nyka, O. I. (2008). *Discourse-analysis and historical reconstruction // Actual Problems of Ukrainian Language Linguistics: Theory and Practice*. Kyiv, Ukraine.
- Press release by the White House, August 6, 1945. Ayers Papers, Subject File. Army U.S., Press releases, atomic bomb and atomic energy. URL: https://www.trumanlibrary.org/whistlestop/study_collections/bomb/large/documents/index.php?documentid=59&pagenumber=2 (due date 9/08/18).
- Pribovich, A.A. (2012). Discourse analysis as a method for identifying a fact from a historical source // *Vesnik Belaruskaga dzyarzhagag university. Ser. 3, History. Phylsophy. Psychology Politology. Sociology. Economics. Law. №2*. Minsk, Belarus.
- Rezvina, O. G. (2005). *Discourse and discursive formations // Criticism and semiotics*. Vol. 8. Novosibirsk, Russia.
- Sibidanov, B. B. (2014). Discourse category as an object of research in the humanities // *Bulletin of BSU. № 10-1*. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kategoriya-diskursak-obekt-issledovaniy-v-gumanitarnyh-naukah> (due date: 03/29/2019). Russia.
- Sidortsov, V. N. (2010). History as a policy. URL: https://beldumka.belta.by/isfiles/000167_769055.pdf (due date: 03/29/2019). Belarus.
- Stepanov, Yu.S. (1995). *Alternative World, Discourse, Fact and Causality Principle // Language and Science at the End of the Twentieth Century*. Moscow, Russia. URL: <http://abuss.narod.ru/Biblio/stepanov.htm> (due date 03/29/2019).
- Ultimate British Triumph Will Mean Many Hardships, Declares Canada's Premier. URL: <http://collections.warmuseum.ca/warclip/objects/common/webmedia.php?irn=5061134> (due date 19/08/17).
- Vinogradova, Yu. E. (2009). (Cognitive possibilities of discourse analysis in a sociological research. URL: https://www.civisbook.ru/files/File/Vinogradova_pozn.pdf (due date 03/29/2019). Russia.
- Wodak, R., Meyer, M. (2015). *Methods of critical discourse studies*. New York, USA.

Ткаченко Вадим Олексійович – аспірант кафедри нової та новітньої історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (Харків, майдан Свободи, 4).

Vadim Tkachenko

Post-graduate student of the Department of Modern and Contemporary History at V. N. Karazin Kharkiv National University (Kharkiv, Svobody Sq., 4).

A discursive approach to historical research: problems and perspectives (based on the example of the study of Canadian society's reflections on the Cold War)

The article is devoted to the discursive approach in historical research, the prospects for its application in modern science, as well as the problems facing the spread of this approach and its use. There is an analysis of the historiography of the problem that allows us to characterize the state of its study, the main approaches to its solution. The review and analysis of the humanitarian debate on this subject suggest that this approach has broad cognitive capabilities in the context of historical research interests. The article also examines the use of discourse analysis conducted on Canadian public reflections on issues related to the Cold War; so the article shows how the analysis of discourse can be used in specific studies in the field of history of external relations. The author concludes that the use of discourse analysis provides a new vector for the study of international relations, showing how ideologies and social constants and values of both society and political elites influence the formation of a foreign policy course.

Key words: *discourse, discourse analysis, discursive approach, Cold War, methodology of history.*

Дата подання: 26.04.2019 р.

